

Wstęp

Profesor Maria Kwiatkowska-Ratajczak pisała przed laty:

Konkret skupia uwagę na szczególe i jednocześnie pozwala rozszerzyć kąt widzenia, służąc tym samym także panoramicznemu ujmowaniu rzeczywistości. Ważne wydaje się nade wszystko to, iż chroni on szkołę od zamknięcia w jej własnej szkolności...¹

Ze świadomością aktualności przywołanych słów pragniemy skierować uwagę Czytelników kolejnego tomu „Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia” na potrzeby współczesnej edukacji polonistycznej. Jego zawartość przekonuje m.in. o tym, że podczas pogłębianych spotkań szkolnych z językiem, lekturą i kulturą nie jest w pełni wykorzystywany dydaktyczny potencjał zagadnień edukacji regionalnej. Staraliśmy się, aby tytuł prezentowanego tomu: *Bliżej miejsca. Polonista wobec lokalnej twórczości i wyzwań współczesności* dobrze oddawał związek między literaturą i szeroko rozumianą kulturą w polonistycznej praktyce szkolnej ukierunkowanej regionalnie a wyzwaniami współczesności.

Prezentowane zagadnienia zostały wielostronnie przedstawione przez Autorów zaproszonych do współtworzenia tej publikacji. Za cenną należy uznać współpracę oraz wymianę myśli pomiędzy badaczami z różnych ważnych ośrodków w Polsce, a także animatorami życia literackiego oraz twórcami – zarówno już nieco zapomnianymi, jak i tymi najbardziej współczesnymi.

Przedmiotem szczegółowych rozważań w niniejszym tomie uczyniono tematy aktualne, choć niełatwe na co dzień w realizacji, problemy, z którymi musi mierzyć się szkoła (podstawowa i ponadpodstawowa), funkcjonująca w konkretnej rzeczywistości społeczno-kulturowej. Wymagało to od Autorów

¹ M. Kwiatkowska-Ratajczak, *Metodyka konkretności. O wybranych problemach zawodowego kształcenia nauczycieli polonistów*, Poznań 2002, s. 265–266.

tekstów podjęcia refleksji teoretycznej i praktycznej. Rozeznaniu ministerialnych dokumentów oświatowych, podręczników towarzyszy również refleksja nad kierunkami rozwoju książek szkolnych. Refleksja ta otwiera się na znaczenie podręczników i obecnych w nich dzieł kultury w przestrzeni szkolnej.

Zarysowane podstawy myślenia o współczesnej edukacji humanistycznej, zorientowanej na uchwycenie panoramy i szczegółu, odnajdziemy w założeniach przywołanej „metodyki konkretnego”, otwierającej się również na dyskusję nad miejscem. Z perspektywy panoramy łatwo można uchwycić aktualnie niekorzystną (choćby pod względem zapisów formalnych) sytuację edukacji regionalnej w szkołach. Potrzebę formalnego przywrócenia do szkół treści i powiązanych z nimi kategorii: bliskości, przynależności, zażyłości, zamieszkiwania, zakorzenienia, podkreślimy – niezwykle ważnych dla rozwoju osobowego młodzieży – wiążemy z ukazaniem atrakcyjnych sposobów pracy polonisty w terenie. Towarzyszy im troska o kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej młodzieży dzięki odpowiednio dobranym materiałom dydaktycznym, lekturom oraz innym tekstom kultury.

Badacze akcentują wartość wszelkich działań społeczno-edukacyjnych na rzecz rozbudzania świadomości użycia języka oraz wzmacniania poetyckiej i pisarskiej aktywności w „małych ojczyznach” i tym samym z perspektywy lokalnego konkretnego rozszerzają kąt widzenia humanistycznego. Podkreślają tożsamościowy i kulturotwórczy potencjał działań edukacyjnych, realizowanych zwłaszcza z udziałem pisarzy związanych z daną miejscowością, dzielnicą, miastem. Przekonują, że efektywności pracy polonistów i nauczycieli regionalistów w lokalnych warunkach sprzyjać mogą rozmaite kluby, stowarzyszenia, biblioteki, księgarnie, a nawet zabytki kultury. Stanowią one ważne, chociaż nie zawsze doceniane, źródło wiedzy o człowieku „stąd”, jego twórczej aktywności. Rozbudzają potrzebę świadomego, zaangażowanego uczestnictwa w kulturze i zainteresowania dziedzictwem kulturowym regionu – co nie do końca jest oczywiste dla autorów założeń programowych współczesnej edukacji polonistycznej.

Uwzględniając powyższe zagadnienia, proponujemy najpierw refleksję nad znaczeniem języka w polonistycznej edukacji regionalnej z dwóch wzajemnie dopełniających się perspektyw: tradycji dydaktycznej i czasu kryzysu klimatycznego (teksty Heleny Synowiec, Ivany Dobrotovej, Bernadety Niesporek-Szamburskiej, Magdaleny Ochwat, Małgorzaty Latoch-Zielińskiej).

Jako kolejną część tomu proponujemy artykuły akcentujące rolę lokalnych ośrodków kultury w upowszechnianiu dziedzictwa kulturowego regionu (propozycje Iwony Morawskiej, Joanny Chłosty-Zielonki, Joanny Nowickiej, Magdaleny Kubackiej, Barbary Popiel-Kobielskiej, Zuzanny Barczyk).

Trzecią część rozważań stanowią artykuły odkrywające edukacyjną wartość twórczości ukierunkowanej na czytanie najbliższego świata i dzięki czytaniu różnych tekstów kultury znalezienia w nim swojego miejsca (teksty

Małgorzaty Gajak-Toczek, Kamila Ostrowskiego, Małgorzaty Wójcik-Dudek, Magdaleny Ochwat, Marceliego Olmy, Marii Stachoń, Zofii Kubasiewicz).

W czwartej, ostatniej części zamieszczono ujęcia pokazujące interesujące możliwości odczytania utworów literackich na etapie szkoły ponadpodstawowej (artykuły Krzysztofa Koca, Janusza Waligóry). Prezentowanym rozważaniom towarzyszy krytyczna analiza podręczników szkolnych wydawanych niegdyś i dziś (teksty Doroty Michułki, Pawła Sporka).

Przedstawione praktyki badawcze pokazują, jak interesujące edukacyjnie może być poznawanie najbliższej rzeczywistości społeczno-kulturowej w myśl znanej zasady stopniowania trudności: od tego, co bliskie (lokalne, bliiskie, doświadczane), do tego, co dalekie (globalne, zmienne, niekiedy złudne). W poszukiwaniu rozwiązań ważnych dla budowania więzi człowieka z „małą ojczyzną” istotna wydaje się także potrzeba poszerzenia oferty edukacyjnej dla studentów filologii polskiej (przyszłych polonistów) o treści ukierunkowane na rozwijanie: 1) kompetencji społecznych, np. empatii i tolerancji oraz poczucia przynależności i samoakceptacji; 2) kompetencji kulturowych, m.in. promowanie dziedzictwa kulturowego regionu, 3) umiejętności w zakresie integracji lokalnej społeczności, np. przeciwdziałanie wykluczeniu, budowanie tożsamości lokalnej, tworzenie przestrzeni do spotkań, budowanie więzi społecznych. Jesteśmy przekonane, że w świecie współczesnym twórczość literacka, lokalne ośrodki kultury i edukacja dobrze łączą się, aby udoskonalać edukację humanistyczną, a młodym ludziom pomóc odnaleźć własną tożsamość, niezależnie od miejsca, w którym przyjdzie im żyć i wykonywać pracę nauczyciela.

Prezentowane w czasopiśmie artykuły stanowią próbę odpowiedzi na wyzwania edukacji humanistycznej w globalnym świecie. Ostatnią część tomu można potraktować dodatkowo jako przyczynek do dyskusji nad wciąż zmieniającymi się wymaganiami stawianymi przed polonistami. Poruszane kwestie stanowią zapowiedź kolejnego, VII Kongresu Dydaktyki Polonistycznej, który odbędzie się w 2026 roku w krakowskim Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej. Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja okaże się dla Czytelników wartościową lekturą, jednocześnie inspiracją do podjęcia dalszych refleksji naukowych i dydaktycznych.

Redaktorki tomu
Katarzyna Pławecka, Agnieszka Jasińska